

MISCELLANEA

EEN TERUGBLIK OP EEN TERUGBLIK GESCHIEDSCHRIJVING VAN 100 JAAR SOCIALISTISCHE PARTIJ

door

Denise DE WEERDT

Departementshoofd bij de Koninklijke Bibliotheek Albert I

Ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van de stichting der Belgische Werkliedenpartij, in 1885, zijn zoals te voorzien was tal van publikaties verschenen. Sommige zijn een poging om vooralsnog een originele bijdrage te leveren, andere behoren tot het domein van de eerder traditionele overzichten, en er zijn ook een aantal gelegenhedsuitgaven bij.

Wij zijn blij dit overzicht te kunnen aanvangen met de laatste studie van de hand van *John Bartier*, over het Saint-Simonisme in België. Alhoewel die stroming slechts een zeer vage voorloper van het socialisme kan genoemd worden, verschijnt de studie in een reeks historiografische bijdragen over de arbeidersbeweging, de "Mémoire ouvrière", die hoofdzakelijk het franstalige gedeelte van België bestrijkt (1).

John Bartier bestudeerde op meticuleuze, doordringende en strikt wetenschappelijke wijze het avontuur van de aanhangers van Saint-Simon bij ons. Zijn studie is daarom niet minder leesbaar.

(1) John BARTIER, *Naissance du socialisme en Belgique. Les Saint-Simoniens*, édité et présenté par Arlette SMOLAR-MEYNART. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., XIII-161 p. (Mémoire ouvrière, 12).

Reeds in zijn voorgaande werken over de politieke en culturele aspecten van de vrijzinnigheid, en alles wat daar omheen draaide in de 19e eeuw, had hij een schat aan gegevens verzameld, die hij op de hem eigen subtiele en diep menselijke manier verwerkt heeft.

Daarbij komt nog dat Bartier de meevaller had waar elke historicus van droomt, de ontdekking van een belangrijk archief. In zijn geval was het de correspondentie van Saint-Simon met de in België gevestigde intellectuele Franse familie Guillery.

Stap voor stap heeft Bartier de inplanting van het Saint-Simonisme in België gevolgd. Het werk begint bij de aankomst van de eerste lading saint-simoniens, na de Brabantse omwenteling, in februari 1831, op een ogenblik dat de jonge Belgische Staat nog zeer onvast in zijn schoenen staat. Enfantin, de hogepriester of goeroe van de leer van Saint-Simon, trachtte het tanende sukses van zijn school op te kalefateren door het bewerken van nieuwe gebieden. Hij verwachtte geen daverend sukses in België zelf, maar wel een gunstige weerslag ervan in Frankrijk. Hoe de komst en de eerste pogingen van de Franse volgelingen van Enfantin te Brussel ontvangen werden, met zeer gemengde gevoelens, en allerlei nogal doorzichtige intriges in de onstabiele politieke wereld van toen teweegbrachten, wordt door Bartier met verve uit de doeken gedaan. De vurige redenaars, predikers van de nieuwe "godsdiens", hebben eigenlijk nooit een grote aanhang gehad. Zij scoorden sukses bij een aantal mensen, die een bont palet van beroepen vertoonden. Advokaten, en mensen uit de onderwijswereld, die een traditionele vorming gekregen hadden. Maar ook minder traditioneel gevormden, poly-technici, genie-officieren, economen, bouwers aan de industriële revolutie, werden er toe aangetrokken. Ook mystieke zielen, die het niet meer zien zitten in het katholicisme, zullen hun gading vinden in de nieuwe doctrine. En ook vrouwen hebben een mogelijkheid tot bevrijding in het Saint-Simonisme gezien.

Zowel te Brussel, als in de Waalse regio, werden kleine gemeenschappen gesticht. John Bartier heeft zorgvuldig opzoeken verricht naar de afkomst en de relaties van de leden met de progressieve Belgische bourgeoisie. Daaruit wordt de link naar het voortbestaan van de democratische en radikale tendensen in 1848 duidelijk gesteld. De echte, oorspronkelijke saint-simoniens zijn echter — wij komen daar verder op terug — in een andere richting geëvolueerd.

Eminente figuren uit de Belgische politieke en economische en intellectuele wereld zijn, meestal nogal kortstondig, lid of sympathisant van de saint-simoniens geweest : Quetelet, Ducpetiaux, De Potter, Zoé de Gamond, Mevr. Giron, Alexandre de Robaulx. Eind 1831 heeft het saint-simonisme vaste voet in zes Belgische steden :

Brussel, Luik, Verviers, Hoei, Tongeren en Aarlen. Daarnaast zijn in andere steden individuele aanhangers te vinden, zoals Julie du Bosch te Gent, Euphrosina Beernaert te Oostende.

Na een analyse van de "L'Organisation belge", het blad van de saint-simoniens in België, onderzoekt de auteur de reactie van de Belgische pers op het verschijnsel. Verschijnsel, dat eind 1831 reeds begint te tanen. De gevolgen van de crisis van de leer in Frankrijk lieten zich hier ook vlug voelen. Enkele getrouwen van Enfantin zullen nog een poging ondernemen om de zaak te doen heropflakkeren, maar met zo weinig succes dat vanaf april 1834 de zending als opgedoekt mag worden beschouwd.

De beweegredenen van de adepten om de nieuwe doctrine zo vlug te verlaten, zegt Bartier, zijn meestal ingegeven door ontgoocheling. Zij hadden er zich meestal iets geheel anders van voorgesteld.

Interessant vinden wij het speurwerk van Bartier naar de verdere evolutie van de Belgische saint-simoniens.

Zoals hierboven reeds gesuggereerd werd sloegen zij totaal onvoorzien terug orthodoxe wegen in. De voornaamste protagonist Margerin maakte carrière in de katholieke wereld. Zijn saint-simonistisch verleden kostte hem weliswaar een professoraat aan de K.U.L., maar niet aan de rijksuniversiteit te Gent waar hij mineralogie doceerde. Bij zijn Gentse collega's trof hij een andere ex-saint-simoniën aan, de jurist Jean-Philippe Molitor. Vurig katholiek geworden, was deze laatste de stichter van de broederschap van Sint-Vincentius a Paolo, bekend om zijn liefdadig werk en armenbezoek, bekend ook als leken-steunpilaar van de heilige kerk in België. Ook advocaat en pedagoog Jean-François Xavier Würth van Luik werd terug orthodox en schreef stichtelijke werkjes voor de katholieke partij. Eugène Robin maakte zijn journalistieke kwaliteiten waar bij het dagblad "L'Indépendance" en behoorde tot de kring van vertrouwelingen van Leopold I. Advocaat en dichter Theodore Weustenraat evolueerde naar het doctrinaire liberalisme, enz...

Belangrijk voor de geschiedenis van het socialisme in België, is het laatste hoofdstuk, gewijd aan de invloed van het saint-simonisme op de politieke en sociale ideeën na 1848. In feite is die zeer miniem geweest, constateert Bartier. Waar het saint-simonisme en het fourierisme nogal eens plegen geciteerd te worden als voorlopers van het Belgisch socialisme, maakt Bartier eens en voor altijd korte metten met die mythe, althans voor het saint-simonisme. Als de Belgische socialistische denkers en historiografen het saint-simonisme citeerden, dan was dat om hun belezenheid en hun bekend zijn met de geschiedenis van de socialistische theorieën te illustreren, meer niet. Een directe beïnvloeding is er niet geweest, een indirecte is

moelijk op te sporen. Zelfs een geval als Charles Rogier noemt de auteur twijfelachtig en dient met veel nuances behandeld te worden.

Een zeer uitgebreide bibliografie, voetnoten met onmisbare aanvullende gegevens en een persoonsnamenregister maken van de studie hét naslagwerk over het onderwerp in België.

*
* *
*

Tussen de publikaties die de eigenlijke geschiedenis van de socialistische partij behandelen, zijn enkele pogingen te onderscheiden om het onderwerp origineel te behandelen, of originele thema's naar voor te brengen. Daartoe behoort een bundel studies uit de niet-geëigende socialistische stal. De uitgeverij Kritak vroeg aan een aantal historici en politicologen hun visie te ontwikkelen over een aantal eeuwige dilemma's, die nog steeds actuele onderwerpen van de geschiedenis van de partij uitmaken (2). In feite valt de bundel uiteen in een luik over de macht van de B.W.P.-B.S.P.-S.P. als partij, en in een luik over wat zij met die macht aangevangen heeft. Het opzet is o.i. niet helemaal gelukt. Jaak *Brepoels* opent de bundel met een geschiedkundig overzicht — een van de vele in de publikaties ter ere van de honderdjarige — dat op zijn minst gezegd de historische waarheid aan journalistieke sensatielust opoffert. Zo doet het eigenaardig aan te vernemen dat de promotor van de coöperatieve beweging, Edward Anseele, een aantal aandelen in chemische bedrijven had, daar waar het de coöperatieve zelf was, en dat hij na het failliet van de Bank van de Arbeid de laan werd uitgestuurd (p. 63). Ook een hoofdstuk getiteld "Van socialisme national naar collaboratie" kan zeer gemakkelijk de indruk wekken dat de partij de collaboratie instapte, daar waar dit natuurlijk alleen voor De Man gold. En veel militanten van de S.P. zullen zeker niet met genoegen vernemen dat hun binding met de partij er één is van "a-politieke cliënten".

In de daaropvolgende hoofdstukken van de hand van *Els Witte*, *Herman Balthazar*, *André Pletinckx* e.a. over de verdere ontwikkeling van de partij worden interessante facetten belicht. Zo bv. de bladzijden die Balthazar wijdt aan de ideologische geschriften van Emile Vandervelde en de analyse vanaf 1961 van de communautaire problematiek door André Pletinckx.

Het eigenlijk onderwerp, de macht en wat er mee aangevangen

(2) *Eeuwige dilemma's. Honderd jaar socialistische partij*, (redactie) Jaak BRE-POELS, Luc HUYSE, Mark SCHAEVERS, Frank VANDENBROUCKE. Leuven, Kritak, 1985, 271 p.

werd, komt pas aan bod op pagina 140. De ontleding door *Luc Huyse* : de zoektocht van de socialistische partij na 1945 naar genoeg kiezers om de politieke macht te veroveren en haar mislukking om de volstrekte meerderheid te verwerven, is het sterkste hoofdstuk van de bundel.

Dit leidt hem naar een doordringende analyse van de doorbraakoperatie als nieuwe stroming en hij onderscheidt vijf dilemma's waarvoor de partij zich in Vlaanderen geplaatst ziet. Zal het Van Miert-effect nog lang in staat blijven de niet-ingevulde verwachtingen van de kiezers op te vullen ? Vooral niet-traditionele kiezersgroepen zoals jongeren, vrouwen en geschoolden vormen daarbij risico-factoren. De S.P. mag niet in de val lopen om haar eigen grondbeginselen te laten voorbijschieten door de dynamiek van progressieve actie-groepen. Een conflictsituatie ziet Huyse in de tegenstelling tussen de machtsconcentratie aan de top en het technisch management enerzijds en de democratische beheersvorm in de federaties anderzijds. Het spanningsveld dat Huyse onderscheidt tussen *"de geloofwaardigheid van een partij die een radicaal profiel uitwerkt, maar in de gouvernementele realisatie ervan gedwongen wordt tot compromissen"* (p. 153) lijkt door de katholiek-liberale regering Martens VI en de socialistenhaat die deze tentoonspreidt, naar de toekomst te zullen verschoven worden.

Huyse onderkent toch al het proces, waar de huidige regeringscoalitie op aanstuurt : *"Een radicaal kiezen voor een compromisloze oppositiekuur kan voor de tegenstander een uitnodiging vormen om tegenover de SP een uithongeringsstrategie te ontwikkelen"*.

Het derde luik van de bundel bevat enkele studies over ietwat verwaarloosde aspecten in de historiografie van de partij, zoals haar politiek inzake intercommunales, de verhouding partij/kunst en kunstenaars en de inbreng van het Belgisch socialisme in de internationale politiek.

Frank Vandenbroucke brengt tenslotte een essentieel stuk over de strategie van de partij op economisch gebied, met nadruk op wat zij inzake structuurhervormingen heeft vooropgesteld en uiteindelijk verwezenlijkt.

Het redactieteam van de bundel eindigt met een niet onverdienstelijke poging om bij wijze van samenvatting een viertal indringende vragen aan de Vlaamse socialisten voor te leggen. Welke staat, welke beweging, welke basis en welke strategie zullen deze in de nabije toekomst ontwikkelen ?

Behalve enkele merkwaardige bijdragen, die wij hierboven reeds aanstipten, kan men niet zeggen dat de opzet van de redactie volledig gelukt is. De artikels geven allemaal samen de indruk een opsomming te zijn van wat niet verwezenlijkt werd. Anderzijds heeft het werk de

verdienste uit de historische dimensie getreden te zijn, en — in zeer algemene termen weliswaar — een analyse van de toekomstige strategieën aan te stippen.

De redactie van Socialistische Standpunten wijdde het nr. 2 van 1985 van het tijdschrift volledig aan de verjaardag van de partij (3). Ook hier werd gestreefd naar een originele invalshoek. Er worden vooral onderwerpen behandeld, die niet steeds aan hun trekken gekomen zijn in vroegere geschiedkundige overzichten. Daarbij dreigde een zekere overlapping met enkele artikels uit de Kritak-uitgave, meer bepaald over de onderwerpen kunst en socialisme, de intercommunales en de internationale situatie. Toch is dit gevaar omzeild, men kan eerder van complementaire studies spreken. De rol van de kunstenaar tussen radicale esthetische vernieuwing en pragmatisch socialisme wordt in Soc. Standpunten immers door een kunstenaar zelf *M. Van Gysegem* behandeld, die ook een aantal andere kunstenaars over het onderwerp aan het woord laat. Het zoals gewoonlijk stevig gedocumenteerd artikel van *Wim Geldolf* over de wet van 1922 over de intercommunales, geeft ons een verhelderend inzicht over de soms vreemde wegen van het parlementair werk. Er wordt in dit nummer ook veel aandacht besteed aan de vraag wie nu eigenlijk de socialistische militant was. *Denise De Weerd* tracht die vraag op te lossen voor de militant van 100 jaar geleden, terwijl *Frank Beke* vooral de samenstelling en de werking van een socialistische propagandaclub belicht. *Jacques Mertens* vergast ons op de vondst van een lijst van socialistische werklieden- en vrijdenkersverenigingen te Brussel uit het politiearchief van mei 1886. Soc. Standpunten brengt enkel de analyse van de lijst; zij staat echter voor de geïnteresseerden in extenso afgedrukt in het laatste nummer van AMSAB-tijdingen (III, 1984-1985, 4, p. 9-29). *Lode Hancké* levert een getuigenis uit eigen verleden over de doorbraakbeweging. En *Mieke Van Haegendoren* gaat na hoe het begrip "les gauches" over die honderdjarige periode geëvolueerd is. Met een artikel van *Jan Dermauw* over het verband tussen economische crisissen en de in socialistische gelederen opflakkerende belangstelling voor landbouwproblemen en milieu, wordt dit o.i. zeer geslaagde nummer afgerond. Van Waalse zijde komt een "prestige" boek de andere publikaties vervoegen (4). Onder wetenschappelijke leiding van *Claude Desama* werd dit werk samengesteld door een groep historici van het Instituut Emile Vandervelde. Meer dan driehonderd gecommenterde

(3) *Honderd jaar georganiseerd socialisme*, Socialistische Standpunten, 1985, 2, 127 p.

(4) *1885-1985. Du parti ouvrier belge au parti socialiste. Mélanges publiés à l'occasion du centenaire du P.O.B. Bruxelles*, Instituut Emile Vandervelde, 1985, ill., 422 p.

foto's, de meeste onuitgegeven, dragen naast de ongebruikelijke mise en page toe van dit werk een "mooi boek" te maken. Daarnaast staan vijftien bijdragen van de hand van beroepshistorici, universiteitsprofessoren en onderzoekers garant voor de wetenschappelijke waarde van het werk. De bijdragen vallen uiteen in drie delen. Het eerste deel is een ondervraging onder "welk socialisme" het Belgisch socialisme te vatten is. De belangrijkste bijdragen in dit eerste deel zijn die van *Jacques Nagels* en *Françoise Nice* over het aandeel van het marxisme in het ideeëngoed van de Belgische socialisten. Hun conclusie dat dit praktisch onbestaande was, tenzij in de werken van De Man, klinkt ons niet vreemd in de oren. Verder is er de mooie studie van *José Gotovitch* over de neerslag van het ideologisch revisionisme van De Man in de politieke praktijk, meer bepaald in het Plan van de Arbeid, dat na de strijd voor het Algemeen Stemrecht een eerste nieuwe positieve inbreng in het programma betekende. *Claude Desama* heeft het over het beheers-socialisme (socialisme gestionnaire) die de partij ontwikkeld heeft na W.O. II. In het tweede luik, socialisme en maatschappij, wordt evenals bij de Vlaamse broeders aandacht besteed aan de militant en de cultuur. Een extra-dimensie krijgt dit vraagstuk door er de verhouding socialisme / vrijdenkerij / godsdienst bij te betrekken. De lange communautaire strijd is uiteraard niet ontsnapt aan het ontleedmes van de franstalige socialisten, die reeds vroeg met het fenomeen af te rekenen hadden in de Waalse economie en politieke realiteit.

J. Baufays onthult de stelling dat de achteruitgang van de partij tijdens de verkiezingen van 1965 en 1968 uitsluitend te wijten zou zijn aan de opkomst van de communautaire partijen. Hij stelt de regeringsdeelname van de socialisten na de staking van 60-61, het stemmen van de wet over de ordehandhaving en de toepassing van de eenheidswet even zeer verantwoordelijk voor het stemmenverlies.

Het laatste deel, en het kortste, gaat over de betrekkingen van het socialisme met de partij in andere landen en over de internationale problematiek. Het accent wordt hier gelegd op de lange pacifistische traditie van de socialisten, op hun houding inzake koloniale toestanden, en op hun initiatieven inzake de Derde Wereldlanden.

Een bijzondere originele bijdrage tot de historiografie van het socialisme vind ik dan persoonlijk het onderzoek naar de weerslag van het socialisme in al zijn geledingen en sociale stratificaties in een eeuw socialistische affiches (5). De equipe van het AMSAB o.l.v.

(5) *De rode verleiding. Een eeuw socialistische affiches*. Eindredactie en samenstelling : Frank UYTTERHAEGEN. M.m.v. Herman BALTHAZAR, Nadia DE BEULE, Denise DE WEERDT e.a. Gent, A.M.S.A.B. - Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1985, 2 dln., ill., 142 + 209 p. (Bijdragen Museum van de Vlaamse sociale strijd, 3).

Wouter Steenhaut verzorgde hierover een zeer mooie tentoonstelling, maar ook de begeleidende publikaties zijn waardevol. Waar de affiche een zeer goed te gebruiken informatiebron is voor de wijze waarop ideologische en politieke bewegingen bepaalde groepen in de maatschappij voorstellen, of trachten te bereiken, is zij van relatief veel minder nut voor de reconstructie van de geschiedenis ervan. Men kan niet aan de hand van zelfs de meest uitgebreide afficheverzameling een volledige geschiedenis opmaken van de beweging die ze uitgegeven heeft. De bedoeling van de makers van "De rode verleiding" lag ergens anders.

Verspreid over verschillende hoofdstukken, over de affiches van de coöperatieven, de mutualiteit, de vrouw, de jeugdbeweging, het syndicaat, wordt de geschiedenis van het socialisme wel behandeld. Maar er is meer : er wordt ook onderzocht wat de functie en de bedoeling van de affiche geweest is voor de arbeidersbeweging. Geconcipieerd naar een ruim publiek toe geven zij een geïdealiseerde voorstelling van een realiteit, waarin het doelpubliek, de arbeidersbevolking, zich kan of wil herkennen.

Essentieel gericht op propaganda leert honderd jaar affiche ons met welke leuzen en thema's de socialistische partij het publiek trachtte te winnen voor haar programma. Zij zijn ook een weerspiegeling van de mentaliteit van de leiders en van de kunstenaars die haar ontwierpen.

Het tweede deel van het werk is een repertorium van de uitgebreide afficheverzameling van het AMSAB, deskundig beschreven, en met een zwart-wit afdruk van ieder beschreven exemplaar. Dit levenswerk van *Lode Hoste* gaat gepaard met een nuttige biografische inventaris van de kunstenaars, die ooit socialistische affiches ontworpen hebben.

De twee delen samen vormen een waardevolle bijdrage tot de sociale studie van een massamedium, en van de dualiteit van de geëngageerde kunstenaar en wat men hem vraagt aan te prijzen.

Hierbij komt dan een publikatie van het CSC-vormingswerk het onderwerp "politieke cultuur" belichten in een hedendaagse en breed opengetrokken kontekst (6). De teksten van een colloquium over cultuurbeleid werden in een publikatie gebundeld, die een overzicht wil zijn van honderd jaar politiek m.b.t. de verschillende beleidsterreinen. Na een algemene geschiedkundige benadering van de hand van *Herman Balthazar*, komt het aksent vooral op vandaag te liggen. Het tweede deel bestaat uit een analyse van de huidige toestand op het vlak van de arbeidsverhoudingen, het onderwijs, de gezondheidszorg

(6) *100 jaar politieke cultuur*. Brussel, CSC-vormingswerk, 1985, ill., 156 p.

en het cultuurbeleid. Qua arbeidsverhoudingen trekt *Ludwig Vandenhove* het besluit dat in België alleen sprake kan zijn van een zeer beperkte planning op alle domeinen van het maatschappelijk leven, bijzonderlijk op economisch gebied. Het gevaar zit er dik in dat de christelijke zuil een meerderheidspositie zal gaan innemen in het sociaal overleg. Wat het onderwijs betreft, stelt *Georges Baert* de prangende vraag of daarin verder aan een distributieve politiek, met een bestending van de zuilen zal gedaan worden. Of zal men eindelijk eens aanvangen met een op planning gesteund wetenschappelijk onderzoek? *Johan Langenaken* toont aan de hand van veel cijfermateriaal aan hoe het cultuurbeleid ontaard is in een eenzijdige subsidiëringpolitiek. De werking van het Cultuurpakt schijnt wel de voldoening van de auteur weg te dragen, maar het mag zich niet laten indijken in "een domme pacificatiepraktijk van gescleroseerde en gefixeerde machtsbelangen en machtszones". De bijdragen zijn doorspekt met interessant cijfermateriaal en nuttige gegevens over allerlei drukkingsgroepen, en advies- en overlegorganen.

De Cahiers marxistes brachten een nummer met enkele artikels, waarin de nadruk ligt op de betrekkingen van de B.W.P. met "haar" vakbeweging (7). *Claude Renard* opent de reeks met de m.i. zeer aanvechtbare bewering dat de oprichting van de partij op zichzelf een revolutionaire daad was, en geen uiting van reformisme. Hij onderzoekt dan hoe de partij evolueerde van revolutionair naar een "gearriveerd en daarna gedegenereerd reformisme". *Jean Puissant* borstelt in grove trekken in welke omstandigheden de verhoudingen tussen partij en vakbeweging verlopen zijn tussen 1885 en 1945. De vakbond is van kapitaal belang geweest, zegt hij, bij de integratie van de B.W.P. in het Belgisch politiek en sociaal bestel. *Françoise Nice* heeft het over de strijd van de socialistische partij voor een bij uitstek syndikaal thema, de achturedag. *Nicolas Errante* evokeert de antwoorden die de partij en de syndikaten hadden op de crisis van de dertiger jaren. Het slotartikel is een originele bijdrage van *Madeleine Mairlot* over de editoriaalen van *Joseph Coppé* in het Luikse syndikaal blad "La Wallonie", waarin zij drie eigen tendensen onderscheidt: structuurhervormingen, federalisme en de "rassemblement" der linksen.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling over 100 jaar socialisme in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, gaf de AMSAB-groep een rijk geïllustreerd fotoboek uit (8). Het is een mooie en uiterst bruikbare publikatie, daar aan de hand van inleidende teksten en nota's bij de

(7) *Le Centenaire du P.O.B.*, Cahiers marxistes, 131-132, maart-april 1985, pp. 3-78.

(8) *1885-1985. Honderd jaar socialisme. Een terugblik.* Brussel-Gent, A.M. S.A.B.-S.E.V.I., 1985, ill., 253 p.

illustraties een overzicht gegeven wordt van de geschiedenis van de socialistische partij en haar nevenorganisaties. Het is o.i. een werk dat uiterst nuttig kan zijn voor educatieve en vormingsdoeleinden, en door zijn klare en begrijpelijke taal en het kort houden van de teksten ook het grote publiek kan bereiken.

Daar waar de Waalse socialisten de vrouw integreerden in de totale geschiedschrijving van de partij, werd door de S.P. een speciale brochure uitgegeven over de evolutie van de socialistische vrouwenbeweging (9). Onderstaande heeft als auteur van die brochure vooral het door haar gepubliceerde her en der verspreide materiaal hierin bijeengebracht, en aangevuld met originele foto-documenten. De nationale secretaresse van de S.P. *Carla Galle* vult het geheel aan met een overzicht van de S.V.-beweging zoals zij terug geactiveerd is sedert 1977.

Een opsomming van honderd jaar socialistische jongerenbeweging verscheen ook nog als afzonderlijk artikel in *Socialistische Standpunten* (10). De auteur noemt zelf zijn bijdrage "*kroniekachtig*", en het is dan ook vooral een samenvatting van een aantal licentieverhandelingen over het onderwerp.

In enkele andere tijdschriften zijn herdenkingsartikelen verschenen, die niets nieuws aan de materie toe te voegen hebben (11).

*

* *

Bij de regionale geschiedkundige overzichten valt eerst en vooral de reeds hierboven aangehaalde reeks "*Mémoire ouvrière*" te vermelden. De monografieën van die reeks behandelen de geschiedenis van de franstalige federaties van de socialistische partij (12). Het zou

(9) Denise DE WEERDT-Carla GALLE, *S.V. 100 jaar socialistische vrouwenbeweging*, m.m.v. Francly VAN DER WILDT. Brussel, S.V. Keizerslaan 13, 1985, ill., 66 p.

(10) Stefaan DE GROOTE, *Tussen revolutie en reformisme of 100 jaar socialistische politieke jongerenbeweging*, *Socialistische Standpunten*, 1985, 5, pp. 34-43.

(11) Zo bvb. : *100 ans de coopération et de socialisme*, *Coopération*, 38, maart 1985. - *P.O.B. : cent ans de luttés*, *CMB-inform*, 97, april-mei 1985.

(12) *Brabant wallon*, par un collectif dirigé par F. DE TROYER. Bruxelles, *Présence et action culturelles P.A.C.*, 1985, ill., 122 p. (*Mémoire ouvrière*, 1). - Robert ABS, *Bruxelles*. Bruxelles, *Présence et action culturelles P.A.C.*, 1985, ill., 114 p. (*Mémoire ouvrière*, 2). - Francis POTY-Jean-Louis DELAET, *Charleroi*. Bruxelles, *Présence et action culturelles P.A.C.*, 1985, ill., 209 p. (*Mémoire ouvrière*, 3). - *Hainaut occidental*, par Jean-Pierre DELHAYE, Jean-Pierre DUCASTELLE, Jean-Marie DUVOSQUEL e.a. Bruxelles, *Présence et action cultu-*

ons te ver leiden die hier allemaal afzonderlijk te bespreken. Wij beperken ons tot de vaststelling dat er onvermijdelijk een aantal overlappingsen zijn, daar iedere federatie in de context van de algemene geschiedenis van de partij geschetst wordt. Maar deze kritiek weegt niet op tegen de vele nuttige informatie die over iedere federatie verstrekt wordt : pers, militanten, organisaties, statistisch materiaal. De waarde van het historisch onderzoek verschilt van deel tot deel, ook van de mate waarin informatie over de federatie beschikbaar was. Voor wanneer een dergelijke reeks van de Vlaamse socialistische federaties ?

Er werd wel al degelijk aangevangen met de studie daarvan, maar dan niet vanuit een gedirigeerde collectieve hoek, zoals bij het P.S.-initiatief. Daniel Steevens gaf het eerste deel uit van een studie over honderd jaar socialisme in het arrondissement Brugge (13). Voor de studie van het Westvlaamse socialisme dient men op de pers te steunen, daar archief er kwasi onbestaande is. De auteur heeft daarom beroep gedaan op een aantal mondelinge getuigenissen, waarvoor hij het arrondissement afdwaalde.

De geschiedenis van de vier takken van de socialistische beweging in het Brugse, de partij, de syndikaten, de mutualiteit en de coöperatieven, wordt in de sociale context geplaatst. Daarna behandelt Steevens de pers, de socialistische vrouwenbeweging, de turnkring, de jeugdorganisaties, de harmonie, het ontspanningsleven, vooraleer over te gaan tot kleine kenmerkende schetsen van iedere gemeente van het arrondissement. Aangevuld met biografische nota's in de marge, en met veel origineel fotomateriaal biedt het werk een boeiende, uiterst leesbare en vooral zeer menselijke kijk op het onderwerp. Het doet mij sterk denken aan de wijze waarop A. Van Laar vroeger de geschiedenis van het Antwerps socialisme schreef.

Te Antwerpen betoonde de socialistische mutualiteit belangstel-

relles P.A.C., 1985, ill., 181 p. (Mémoire ouvrière, 4). - Jean-Jacques MESSIAEN - Arlette MUSICK, *Huy-Waremme*. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 120 p. (Mémoire ouvrière, 5). - Linda FLAGOTHIER-MUSIN, *Liège*. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 223 p. (Mémoire ouvrière, 6). - Robert FLAGOTHIER, *Luxembourg*. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 153 p. (Mémoire ouvrière, 7). - *Mons-Borinage*, par Marinette BRUWIER, Marcel BUSIEAU et Daniel DORSI-MONT. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 117 p. (Mémoire ouvrière, 8). - Bernadette GANY, *Namur. Dinant. Philippeville*. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 96 p. (Mémoire ouvrière, 9). - Freddy JORIS, *Soignies. Thuin*. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 208 p. (Mémoire ouvrière, 10). - Jean-Jacques MESSIAEN - Arlette MUSICK, *Verviers*. Bruxelles, Présence et action culturelles P.A.C., 1985, ill., 126 p. (Mémoire ouvrière, 11).
(13) Daniel STEEVENS, *De streek van lage lonen en lange uren. 100 jaar socialisme in het arrondissement Brugge. Deel I : 1885-1939*. Brugge, Jempie Herrebout, 1985, ill., 176 p.

ling voor het eigen verleden (14). Men zou kunnen verwachten dat het behandelen van een zo ingewikkelde technische materie als de sociale zekerheid, wat de mutualiteit *avant-la-lettre* was, uiterst saai op de lezer zou afkomen. De auteurs hebben die handicap van de steeds maar complexer wordende materie handig omzeild en voor een breed publiek vatbaar gemaakt. Dit boek bewijst hoezeer ten onrechte de meeste historici tot nu toe huiverig afgebleven zijn van de mutualistische geschiedenis.

Ook hier maken tal van foto's, onbekend archiefmateriaal, en anekdotes de toch wat taaie stof nog aantrekkelijk.

*
* *
*

In een speciaal nummer van het tijdschrift *Contradictions* wordt de verjaardag herdacht met de heruitgave van enkele verborgen gebleven of inmiddels vergeten teksten (15). Het vangt aan met een vroeger in het Engels verschenen artikel van *Maxime Steinberg* over zijn geliefkoosd thema : de overgang van de arbeidersbeweging van een abstentionistische houding naar politieke actie. De ondertussen reeds uit de vergetelheid gehaalde tekst van *Louis de Brouckère* en *Hendrik De Man* met hun kritiek over het reilen en zeilen van de B.W.P. in 1911, verschenen in *Die Neue Zeit* van dat jaar, vindt men in het tijdschrift terug. Die werd ten overvloede ook nog eens heruitgegeven door de Jacquemottestichting, die dit in 1965 al eens ondernomen had (16). Nuttiger is o.i. het weergeven van enkele uittreksels uit de eertijds beroemde tekst van *Rosa Luxemburg* over de algemene werkstaking van 1913 in België. *Marcel Liebman* is twee keer vertegenwoordigd met het hernemen van zijn "Mai 1969 et 1972". Hij hekelt vooral de nefaste politiek van Paul-Henri Spaak in de partij. Ook de periode van de "Action socialiste" in de NAVO wordt door Liebman grondig uit de doeken gedaan. Tenslotte krijgen we nog een artikel van *Guy Delsoire*, uit 1973, over De Man's beïnvloeding door Kautsky, en zijn verwerping van het marxisme vóór het verraad van de B.W.P. in 1940.

(14) Hilde VERHEYEN-Mieke SERTYN, *Met vallen en opstaan. De moeizame opbouw van één socialistische mutualiteit in het Antwerpse*. Brugge, Jempie Herrebout, 1985, ill., 160 p.

(15) *Contradictions*, 44, 1985, 160 p.

(16) *Un épisode de la lutte des tendances socialistes. Le mouvement ouvrier en Belgique (1911), par Henri De Man et Louis de Brouckère*. Traduit de l'allemand par René DEPPEZ et présenté par Maxime Steinberg, suivi de : A l'origine du communisme en Belgique, l'extrême-gauche révolutionnaire d'avant 1914 par Maxime Steinberg. Bruxelles, Fondation Jacquemotte, 1985, 187 p.

Elders leest men in het tijdschrift uittreksels uit twee brochures van de sovjet-economist *Eugène Varga* over het Plan van de Arbeid, een poging tot socio-economische verklaring van de stakingen van '60-'61 door *Ernest Mandel*, en een onderzoek van *René De Schutter* over het al of niet slagen van de structuurhervormingen.

In het tijdschrift *Socialisme* vinden wij een gelijkaardige hulde aan de honderdjarige. Het geeft het verslag van de stichtingsvergadering van de B.W.P. praktisch in extenso weer, maar zonder enige commentaar of verklarende voetnoten. Voor de rest publiceert men in hetzelfde nummer de Franstalige toespraken, die gehouden werden bij de opening van de tentoonstelling honderd jaar socialisme in de Koninklijke Bibliotheek en bij de ontvangst van de leaders van de Socialistische Internationale (17).

*
* * *

Vermelden wij tenslotte nog een aantal gelegheidsuitgaven, meestal goedkoop uitgegeven, en voor het merendeel zich beperkend tot een kritiekloze opsomming van feiten. *Emiel De Nauw* boog zich over het verleden van de sigarenmakers en hun strijd voor een beter bestaan (18). *Johan Taeldeman* heeft een sfeerbeeld opgehangen van de SP-afdeling Nevele, landelijke gemeente waar de socialisten zich inzetten voor socio-culturele activiteiten, o.a. voetbal en vinkenzettingen (19). De S.P. afdeling Hemiksem richtte een tentoonstelling in, waarvan de brochure nadruk legt op de beweging vóór 1940 (20). De S.P. Landen gaf als voorbereiding van een uitgebreider geschiedenis van de socialistische beweging aldaar een brochure uit, die zich hoofdzakelijk beperkt tot een opsomming van feiten (21).

Een dergelijke poging werd ondernomen door de socialistische arbeidersbeweging te Izegem. Het eerste deel, dat tot 1938 gaat, is

(17) *100 ans de socialisme*, *Socialisme*, 188, mars-avril 1985, pp. 103-145.

(18) *Emiel DE NAUW, Historische evocatie van honderd jaar strijd : de sigarenmakers*. S.I., s.e., 1985, ill. 106 p.

(19) *J. TAELEMAN, Draaiboek van het socialisme in Nevele*. Nevele, S.P. (bij de auteur : Muizendale Land), 1985, ill., 42 p.

(20) *Voorwaarts en niet vergeten. Terugblik op een eeuw socialisme. 100 jaar S.P. - 90 jaar S.P. Hemiksem*, Brochure uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling op 4-6 oktober 1985. Hemiksem, S.P., 1985, ill., 72 p.

(21) *SP. 100 jaar. Landen viert haar pioniers, haar militanten*. Landen, S.P., 1985, ill., v.p.

helemaal in kroniekvorm opgevat. De auteurs zeggen van zichzelf dat hun "*werkje geen wetenschappelijke pretenties heeft, noch objectiviteit betracht. Dat is de taak van historici*" (22). En te Oudenburg werd eveneens een overzicht van de socialistische beweging gegeven naar aanleiding van een tentoonstelling om de honderdjarige te vieren (23). De S.P. van Aarschot gaf een mooi verzorgd brochuurtje uit over haar 88-jarig bestaan, aan de hand van gegevens verstrekt door oudere militanten (24). Een mooi verzorgd boekje is dit van het Socialistisch studie- en informatiecentrum van Dendermonde, waarin de opkomst van het socialisme in het arrondissement tot 1919 behandeld wordt (25). Aan het vervolg wordt momenteel verder gewerkt.

Leuven heeft het zich tenslotte wel heel gemakkelijk gemaakt. Daar werden de memoires van de eerste socialistische volksvertegenwoordiger van het arrondissement, Prosper Van Langendonck, heruitgegeven (26). Het tweede deel van die memoires "Een onvergetelijke bloednacht" (over de algemene werkstaking te Leuven in 1902) verscheen reeds eerder. Dit deel gaat over de periode van 1885 tot 1910, en het wordt zonder enige commentaar of verhelderende voetnoten, laat staan een persoonsnaamindex, als terugkeer naar de bron gebracht.

*
* *
*

In al die publikaties zijn ons een aantal gemeenschappelijke kenmerken opgevallen, waardoor zij duidelijk afsteken bij de vroegere geschiedenissen van het socialisme in België. Zij diepen vergeten onder-

(22) Willy DE GRAEVE - Luk MULIER, *De geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in Izegem*. Izegem, S.P., 1985, 39 p.

(23) *1885-1985. Historiek arbeidersbeweging*. Oudenburg, Soc. Gem. Aktie, 1985, ill., 10 + 4 p.

(24) Jos VAN HERPE, *Achtentachtig jaar socialistische beweging in Aarschot... een terugblik*. Aarschot, S.P., 1985, ill., 40 p.

(25) *De opkomst van het socialisme in het arrondissement Dendermonde (tot 1919)*. *Socialistische kroniek*. Dendermonde, Socialistisch Studie- en Informatiecentrum, 1985, ill., 107 p.

(26) Prosper VAN LANGENDONCK, *Ons leven. De 25-jarige geschiedenis van de B.W.P. van Leuven*. Leuven, Centrale voor socialistisch cultuurbeleid - Vormingswerk Leuven - v.z.w., De Proletaar, 1985, 253 p. (Herdruk in facsimilé van oorspr. uitgave 1910).

werpen op en schuwen het controversiële niet. De klemtoon ligt op de menselijke factor, weg van de leidende figuren en met een zorgvuldig vermijden van iedere hagiografie. Er wordt aan kritische geschiedschrijving gedaan. En zij zijn praktisch allemaal geschreven vanuit een bezorgdheid voor het lezerspubliek; in een goed verstaanbare vulgariserende taal, en met oog voor het brengen van het "goede boek".

Denise De Weerd, Martelaarslaan 428, 9000 Gent